

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)
Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman
Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Chris Hann
Maxo Plancko socialinės antropologijos institutas / Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle / Saale, Germany

Jonathan Hill
Pietų Iliojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė
Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ulrich Kockel
Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren
Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa
Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:
Lietuvos istorijos institutas El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt
Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius
<www.istorija.lt>

Žurnalas registruotas / The Journal indexed in:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate, Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S-LIP-19-58)

Baimės atmosfera ir (ne)saugūs namai: (i)migrantų iš Lietuvos Norvegijoje atvejis

Darius Daukšas

Straipsnyje, remiantis 2017 m. Norvegijoje atlikto lauko tyrimo duomenimis, kalbama apie baimės atmosferą, su kuria susiduria (i)migrantai iš Lietuvos. Baimės atmosferą sukuria (i)migrantų patirtys ir viešasis diskursas dėl Norvegijos vaiko priežiūros tarnybų tariamai atimtinėjamų vaikų. Remiantis lauko tyrimo duomenimis, surinktais viename mieste Norvegijos šiaurėje, straipsnyje atskleidžiamos (i)migrantų strategijos ir laikysenos šioje baimės atmosferoje.

Raktiniai žodžiai: *migracija, identitetas, emocijos, lietuviai Norvegijoje.*

Based on data from fieldwork carried out in Norway, in 2017, the article discusses the climate of fear that (im)migrants from Lithuania confront. (Im)migrants' experience is based on their own experiences and on the public discourse about children allegedly taken away by the Norwegian Child Welfare Services. This has created a climate of fear. Using data from fieldwork conducted in one of the cities in northern Norway, the article reveals (im)migrant strategies and their attitudes to living in this atmosphere.

Key words: *migration, identity, emotions, Lithuanians in Norway.*

Dr. Darius Daukšas, Lietuvos istorijos institutas, Etnologijos ir antropologijos skyrius, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, el. paštas: darius_dauksas@yahoo.com

Įvadas

(I)migrantų integracija yra daugialypis procesas, apimantis tiek struktūrinę, kultūrinę, socialinę, tiek ir emocinę dimensijas (Hochman, Stein, Lewin-Epstein, Wöhler 2018: 186). Dažniau socialiniuose moksluose apie (i)migrantų integraciją kalbama per pirmąsias tris dimensijas, o emocinė dimensija yra palyginti nauja ir mažai aptarta tiek sociologijoje, tiek ir antropologijoje. Šiame straipsnyje bandysiu parodyti, kad tam tikri procesai priimančioje visuomenėje gali stipriai veikti emocinę atvykusiųjų (i)migrantų savivoką bei daryti įtaką ilgalaikiams strateginiams (i)migrantų sprendimams dėl tolesnio jų gyvenimo atvykimo šalyje ar galbūt gali lemti apsisprendimą grįžti į kilmės šalį.

Straipsnyje bus kalbama apie (i)migrantus iš Lietuvos, šiuo metu gyvenančius Norvegijoje, tiksliau, viename mieste Norvegijos šiaurėje. Etiniais sumetimais neminėsiu šio miesto pavadinimo, nes dėl mažos (i)migrantų iš Lietuvos grupės šiame mieste (ir regione) būtų nesunku identifikuoti asmenų tapatybę.

Straipsnyje bus kalbama apie baimės atmosferą, tvyrančią (i)migrantų iš Lietuvos bendruomenėje. Baimės atmosferos sąvoka apibūdinama situacija, kai dauguma minėtame mieste Šiaurės Norvegijoje gyvenančių (i)migrantų iš Lietuvos patiria didesnę ar mažesnę įtampą, neužtikrintumą dėl savo ateities Norvegijoje, ypač tie, kurie turi vaikų ar netolimoje ateityje planuoja jų susilaukti. Neužtikrintumą dėl ateities lemia (i)migrantų baimė prarasti vaikus, vyraujant įsitikinimui, kad Norvegijos vaiko priežiūros tarnyba¹ labiau linkusi atimti vaikus iš (i)migrantų šeimų nei vietinių, etninių norvegų. Lauko tyrimo metu² pusiau struktūruoti interviu buvo skirti daugiau atskleisti transnacionalines (i)migrantų praktikas apimant ir transnacionalinės šeimos aspektus, tačiau vyraujanti tema pasiūlyta pačių (i)migrantų – vaikų atiminėjimas iš lietuvių šeimų ir su juo susijusi baimė, kad ir iš jų gali būti atimti vaikai. Stengiantis prisitaikyti prie šios aktualijos, kylančios tyrimo metu, buvo nutarta pasigilinti plačiau į šią problemą. Buvo bandoma suprasti, kodėl žmonėms tai yra aktualu, iš kur gaunama informacija apie vaikų atėmimą, kaip ši informacija interpretuojama ir kokios strategijos būna pasitelkiamos, kad ir jų nepaliestų Norvegijos vaikų teisių tarnyba.

Transnacionalizmas ir emocijos

Labai nesiplečiant reikėtų pabrėžti, kad socialiniuose moksluose dominuoja ekonominės migraciją aiškinančios teorijos, nurodančios, kad migracija dažniausiai yra nulemta ekonominių veiksnių – geresnio gyvenimo ieškojimo. Transnacionalizmo³ teorijai įsivyravus antropologijoje XX a. paskutiniajame dešim-

¹ Norvegiškai vadinama *Barnevernet* (žr. plačiau Aure, Daukšas 2020).

² 2017 m. viename mieste Šiaurės Norvegijoje atlikau lauko tyrimą, kuriuo siekiau atskleisti transnacionalines (i)migrantų praktikas. Jo metu buvo atlikti 15 pusiau struktūruotų interviu. Lauko tyrimas buvo dalis projekto „Inequalities of mobility: relatedness and belonging of transnational families in the Nordic migration space“. Projektą finansuoja Suomijos mokslo akademija (projekto vadovė prof. Laura Assmuth, Rytų Suomijos universitetas (UEF)).

³ Transnacionalizmas paskutiniuosius du dešimtmečius yra viena dažniausiai socialiniuose moksluose vartojamų sąvokų. Toks sąvokos populiarumas ir jos vartojimas įvairiose disciplinose neretai sukelia sunkumų norint tiksliau ją apibrėžti. Vienas pirmųjų yra Lindos Basch, Ninos Glick Schiller ir Cristinos Szanton-Blanc pateiktas transnacionalizmo apibūdinimas: „Mes apibrėžiame ‚transnacionalizmą‘ kaip procesą, kurio metu imigrantai kuria ir palaiko kompleksinius socialinius ryšius susiejančius jų kilmės ir gyvenamosios vietos visuomenes. Mes vadiname šiuos procesus transnacionalizmu, akcentuodami, kad daug imigrantų šiandien kuria socialinius laukus, kurie peržengia geografines, kultūrines ir politines ribas“ (Basch, Glick Schiller, Szanton Blanc 1994: 8).

tmetyje buvo atkreiptas dėmesys, kad neretai (i)migrantai⁴ naujoje šalyje palaiko daugialypius santykius su kilmės valstybe, emociškai su ja saistosi. Priešingai nei teigė XX a. vidurio asimiliacijos teorijos, kurios (i)migrantus traktavo kaip pamažu susiliejančius su priimančiąja visuomene, transnacionalizmo požiūriu (i)migrantai nėra suvokiami kaip neišvengiamai nutraukiantys ryšius su kilmės valstybe, atvirkščiai, pabrėžiamas jų saistymasis su kilmės šalimi, šeima, likusia šioje šalyje, giminėmis, draugais ir t. t. Neatsitiktinai transnacionalizmo studijose imta akcentuoti emocijų svarba, būtent siekiant pabrėžti buvimą „čia“ ir „ten“. Netgi tokie aspektai, kaip pilietybė, imti nagrinėti per emocinę prizmę, netgi atskiriant pilietybę kaip formalių teisių rinkinį nuo emocinio pilietybės pavidalo (žr. plačiau Brettell 2006; Glick Schiller, Caglar 2008; apie lietuviškąją migraciją ir pilietybę Kuznecovienė 2014a; Kuznecovienė 2014b). Įvairios buvimo „čia“ ir „ten“ nuostatos susilaukė nemenko tyrinėtojų Lietuvoje dėmesio. Nemažai kalbama apie daugialypius tapatumus bandant pritapti prie naujosios visuomenės, bet tuo pačiu išlaikant emocinius saitus su Lietuva (žr., pvz., Daukšas 2013), paveldą kaip emocinį saitą transnacionaliniame lauke (Čiubrinskas 2005), konstruojamą savą erdvę (Čiubrinskas 2019; Liubinienė 2009), namus (Akstinavičiūtė 2006; Parutis 2006) ir kt.

Socialinis laukas (angl. *social field*) transnacionalizmo literatūroje, manyčiau, geriausiai atspindi emocijų svarbą kalbant apie šiuolaikinę (i)migraciją. Socialinis laukas suprantamas kaip daugialypių persidengiančių susipynusių socialinių ryšių tinklų visuma, kuriuose keičiamasi idėjomis, praktikomis ir resursais, jie yra organizuojami ir transformuojami (Levitt 2006). Socialinis laukas yra ne tas pat kas socialinis tinklas: anot Glick Schiller, socialinis tinklas labiau apibūdina socialinių ryšių grandines, kurios yra egocentriškesnės, o socialinis laukas yra

Nors minėtų autorių negalima įvardinti kaip transnacionalizmo pradininkų, tačiau jų įnašas į antropologiją išlieka didžiulis. Šis apibrėžimas jau seniai pranoko antropologijos disciplinos ribas ir šiuo metu transnacionalizmo studijos gali būti įvardijamos kaip tarpdisciplininės (žr. plačiau Vertovec 2009).

⁴ Anksčiau socialiniuose moksluose vartota sąvoka imigrantas transnacionalizmo studijose susilaukė kritikos, nes sąvoka imigrantas daugiau nurodo į žmones, kurie atvyko į kitą šalį prieš tai palikę juos siejančius ryšius su kilmės šalimi ir kurie atvykimo šalyje kuriasi savo naujus namus ir prisitaiko prie naujos visuomenės (Basch, Glick Schiller, Szanton Blanc 1994: 4). Tuo tarpu sąvoka migrantai labiau nurodo laikiną buvimą naujoje šalyje, jie atvyksta į naują šalį tik užsidirbti ir po tam tikro laiko grįžta atgal (Basch, Glick Schiller, Szanton Blanc 1994: 4). Tačiau, kaip rodo realybė, abi sąvokos pasirodė nesančios tinkamos šių dienų migraciniams procesams apibūdinti. Šių laikų (imi)migrantai palaiko ryšius, gyvenimo modelius ir ideologijas, kurios peržengia vienos ar kelių valstybių ribas. Tokių migrantų, kurie užuot palikę vieną visuomenę ir tapę kitos visuomenės dalimi, renkasi kitą modelį, apibūdinimui imta taikyti transmigrantų sąvoka. Šia sąvoka siekiama parodyti, kad ankstesnės migraciją aiškinusios teorijos vadovavosi daugiausia evoliuciniu modeliu, pagal kurį migrantai buvo traktuojami kaip linkę integruotis, o vėliau visiškai asimiliuotis į naują visuomenę (žr. plačiau Brettell 2000).

platesnė analitinė sąvoka, orientuota į socialinę erdvę (Glick Schiller 2009: 29). Autorė siūlo įsivaizduoti socialinį lauką kaip tinklą tinklą, kuriame aktoriai nebūtinai pažįsta vieni kitus, tačiau yra veikiami ir veikia kitus (Glick Schiller 2009: 29). Tuos socialinius laukus, kurie peržengia vienos nacionalinės valstybės ribas, siūloma vadinti transnacionaliniais socialiniais laukais (Glick Schiller 2009: 29). Atskirtis tarp individualios ir socialinės erdvės, autorės nuomone, leidžia išsivaduoti iš transnacionalizmo studijas užvaldžiusio techno determinizmo (Glick Schiller 2009: 28; Vertovec 2009: 17). Techno determinizmu čia norima pasakyti, kad transnacionalizmo studijos nepaprastai sureikšmino naująsias telekomunikacijų technologijas (pvz., Vertovec 2004; Eriksen 2007). Dėl šios priežasties Glick Schiller siūlo atskirti kultūrinius srautus nuo socialinių laukų. Kultūriniai srautai, kaip šią sąvoką apsibrėžia autorė, nebūtinai apima socialinius santykius (pavyzdžiui, palydovinės televizijos žiūrėjimas ar naršymas internete gali sukurti bendrumo jausmą, tačiau nebūtinai), o socialiniai laukai, kaip jau minėjau anksčiau, yra įvardijami socialinėje sąveikoje (Glick Schiller 2009: 29). Kitas svarbus aspektas, kuris išryškėja kalbant apie socialinį lauką, tai atskyrimas tarp buvimo ir priklausymo socialiniam laukui (Levitt 2006; Glick Schiller 2009). Buvimas socialiniame lauke reiškia esamus socialinius ryšius ir praktikas, bet individas per jas nesiidentifikuoja, o priklausymas socialiniam laukui apima identitetą. Individas, pavyzdžiui, gali būti socialiniame lauke investuodamas į savo kilmės šalį, turėdamas kontaktus su kitais individais iš jo kilmės šalies, tačiau nesiidentifikuoti su jais. Tuo tarpu priklausymas socialiniam laukui apima veiksmą ir identifikavimąsi su juo (Levitt 2006: 26).

Stebina, kad transnacionalizmo studijose apčiuopiamas emocijų aspektas nėra aiškiai teoriškai artikuliuojamas. Lietuvių istoriografijoje, išskyrus kelias išimtis, apie emocijas ir (i)migraciją nekalbama. Paminėtinas Dainiaus Genio straipsnis, kuriame į migraciją žvelgiama per emocijų prizmę (Genys 2019), tačiau netgi ir šio autoriaus darbe pačios emocijos, jų svarba tiriant migraciją nėra aiškiau teoriškai aptariamoms.

Užsienio autorių, rašančių apie emocijų svarbą migracijoje, taip pat nėra gausu. Paminėtina keletas autorių, kurie kalba apie emocijas kaip svarbią analitinę dedamąją nagrinėjant (i)migrantų nuostatas atvykimo šalyje bei jų saistymąsi su kilmės šalimi. Yvonne Albrecht savo straipsnyje aptaria emocijų svarbą tiriant (i)migrantų nuostatas, elgseną bei įsivietinimą naujoje šalyje (Albrecht 2016). Remdamasi negausiu autorių skaičiumi ji teigia, kad socialiniams mokslams nepaprastai svarbu plėtoti emocijų temą migracijų studijose, nes ji atskleidžia (i)migrantų kognityvinį integracijos aspektą (Albrecht 2016: 27). Keletas kitų autorių taip pat pripažįsta poreikį migracijos studijas papildyti emocijų aspektu bei tinkamai apibrėžti emocijų svarbą migracijos kontekste (Gu 2010; Rohr 2018).

Straipsnyje vadovausiuosi *emocinio transnacionalizmo* sąvoka, pasiūlyta Chien-Juh Gu, kuri nurodo „patiriamas emocijas, kai imigrantai ir jų vaikai ieško elgesio gairių ir moralinių sprendimų, kylančių ir iš kilmės šalies kultūrinių normų ir iš atvykimo šalies kultūrinių normų“ (Gu 2010: 691). Šis apibrėžimas naudingai padeda straipsnyje gvildeniant (i)migrantų išgyvenamas emocijas socialinėje erdvėje, tuo pačiu apimant ir atvykimo šalies kultūrines normas, pritaikymą / neprisitaikymą prie jų.

Jau gerokai anksčiau antropologas Victoras Turneris kalbėjo apie liminalią erdvę, siekdamas parodyti tam tikrą tranzitinę būseną, perėjimą iš seno į naują, bet kartu pabrėždamas ir laikiną „sustojimą“, reiškiantį nei buvimą „ten“, nei „čia“. Šią Turnerio mintį pasiskolino Elisabeth Rohr kalbėdama apie (i)migrantų emocines nuostatas, patiriamas transnacionaliniame socialiniame lauke (Rohr 2018). Anot šios mokslininkės, kalbant apie (i)migrantus, jų atvykimo šalyje patiriamas emocijas, taip pat tinka vartoti liminalumo sąvoką. Ji nurodo atsisaistymą nuo namų (kilmės šalyje), šeimų, kultūros ir naują susisaistymą su kažkuo visiškai nauju ir nepažįstamu (Rohr 2018: 292). Ši liminali erdvė yra užpildyta nerimu, baime ir ambivalentiškais jausmais (Rohr 2018: 293).

Toliau straipsnyje bus remiamasi aptarta transnacionalizmo kaip kultūrinio, socialinio ir politinio proceso, peržengiančio vienos nacionalinės valstybės ribas, samprata. Akcentuojama transnacionalinio socialinio lauko, kuriame konstruojamos transnacionalinės praktikos ir emocijos vaidina svarbų vaidmenį apibrėžiant (i)migrantų įsivietinimą / neįsivietinimą, savo / kito konstravimą ir kt., svarba apibrėžiant šiuolaikinių (i)migrantų nuostatas.

Lauko tyrimas ir informantai

Remiantis statistika, aptariamo miesto Šiaurės Norvegijoje savivaldybėje gyvena apie 300 migrantų iš Lietuvos⁵ (sąmoningai nenurodau tikslų skaičių siekdamas išlaikyti vietovės anonimiškumą). Palyginti su kitomis migrantų grupėmis, tai yra pakankamai maža bendruomenė. Svarbu, kad nemaža dalis šių (i)migrantų gyvena ne mieste, o apylinkėse, kur daugiausia išsidėstę žuvų fabrikai, kuriuose jie dažniausiai dirba. Taigi mes kalbame apie tikrai nedidelę žmonių grupę, kurioje dauguma pažįsta vienas kitą. Prie bendruomeniškumo kūrimo prisideda ir retkarčiais organizuojami lietuvių susitikimai, pavyzdžiui, stebėti krepšinio rungtynes kur nors miesto kavinėje. Aktyviai veikia lietuvių, gyvenančių mieste ir apylinkėse, *facebook* grupė, kurioje aktyviai keičiamasi aktualia informacija.

⁵ Tai sudaro apie 0,4 proc. visų gyventojų, arba apie 3,3 proc. visų imigrantų, gyvenančių aptariamo miesto Šiaurės Norvegijoje municpalitete.

Lauko tyrimo metu labai jautėsi mažos grupės dinamika: buvo matoma, kad dauguma pažįsta vienas kitą – su vienais bendraujama daugiau, su kitais mažiau, bet pakankamai gerai žinoma informacija vienu apie kitus, ypač jeigu atsitinka koks svarbesnis įvykis.

Labai svarbu suprasti šį grupės dydį ir pakankamai aktyvų bendradarbiavimą tarpusavyje norint toliau tinkamai interpretuoti lauko tyrimo medžiagą. Manau, kad tai pakankamai esmingai atsiliepia tolesniam socialinės realybės interpretavimui.

Straipsnis grindžiamas 15 lauko tyrimo šiauriniame Norvegijos mieste metu atliktais pusiau stuktūruotais interviu. Pateikėjų amžius varijuoja nuo 28 iki 58 metų, visi jie turi vaikų. Vienas pateikėjų turėjo tiesioginį kontaktą su Norvegijos vaiko priežiūros tarnyba. Šeši iš tyrimo dalyvavusių vyrų dirba statybų sektoriuje (vienas turi savo verslą, o kitas dirba informacinių technologijų kompanijoje). Dauguma moterų dirba valymo sektoriuje (viena moteris dirba medicinos srityje, dvi paslaugų srityje). Tik nedaugelis iš pateikėjų galėjo pasakyti, kad jie gerai supranta ir kalba norvegiškai, vis dėlto dauguma norvegų kalbą vartoja tik darbui ir pripažįsta, kad dar yra erdvės tobulėti.

Tyrimo dalyvavo (i)migrantai iš Lietuvos, gyvenantys Norvegijoje ne mažiau kaip trejus metus, tokiu būdu buvo siekiama atsiriboti nuo trumpalaikių, sezoninių (i)migrantų, manant, kad ilgesnis laikas, praleistas Norvegijoje, padeda suformuoti geresnį naujos aplinkos supratimą bei prisitaikymą prie jos. Minėtasis trejų metų gyvenimo Norvegijoje kriterijus leidžia teigti, kad informantai Norvegiją suvokia ne kaip laikiną stotelę, bet veikiau planuoja ilgesnį laikotarpį būti šioje šalyje (tiesa, dažnai jis nėra konkretizuojamas: pasakoma, kad planuoja būti šioje šalyje, kol suaugę vaikai, užsidirbs pakankamai pinigų gyventi Lietuvoje, užsidirbs norvegišką pensiją ir pan.).

Lauko tyrimas sutapo su keliais svarbiais įvykiais lietuvių migrantų bendruomenėje. Metų laikotarpiu dvi mieste gyvenančios šeimos turėjo tiesioginį kontaktą su Norvegijos vaiko teisių priežiūros tarnyba. Pirmu atveju trejų metų mergaitė trims savaitėms buvo paimta iš lietuvių šeimos. Po to, kai mergaitė buvo grąžinta šeimai, ši nedelsdama išvyko į Lietuvą. Iš kitos šeimos taip pat trejų metų mergaitė buvo paimta apžiūrai ir tą pačią dieną buvo grąžinta šeimai. Vos tik atgavę savo dukrą tėvai tą pačią dieną išgabeno savo vaikus į Lietuvą. Lauko tyrimo metu šie atvejai buvo dažnai minimi.

Svarbus ir dar vienas momentas, galbūt turėjęs įtakos lauko tyrimų rezultatams. Lietuvos žiniasklaidoje, pradedant 2014 m., dažnai minima vadinamoji „Gabrieliaus istorija“, kai 2014 m. iš mokyklos Norvegijoje vaikų priežiūros tarnybos buvo paimtas 7 metų berniukas. 2015 m. šio berniuko dėdė nelegaliai pasiėmė berniuką iš mokyklos ir bandė parvežti į Lietuvą, bet buvo policijos sučiuptas ir grąžintas į Norvegiją. 2018 m. Gabrieliaus globa buvo skirta norvegų

šeimai. Panašiu laikotarpiu Lietuvos žiniasklaidoje nuskambėdavo ir daugiau tokių temų, kurios daugiau ar mažiau buvo apie panašius dalykus: iš (i)migrantų atiminėjami vaikai.

Be jokios abejonės, paminėtos aplinkybės turėjo įtakos lauko tyrimo tematikai. Kaip jau buvo minėta, tyrimo projekte nebuvo planuojama kalbėti apie vaikų atiminėjimą iš (i)migrantų šeimų. Tačiau patys (i)migrantai šią temą apibrėžė kaip jiems tuo metu aktualiausią ir keliančią didelį susirūpinimą.

Lietuviškos žiniasklaidos formuojamas požiūris į Norvegijos vaiko priežiūros tarnybą

Kaip minėjau anksčiau, lauko tyrimo metu buvo girdima Lietuvos žiniasklaidoje nuskambėjusi Gabrielio tema bei kitos vaikų paėmimų istorijos Norvegijoje. Kyla klausimas, kodėl lietuviai, gyvenantys Norvegijoje ne vienerius metus, yra veikiami lietuviškos žiniasklaidos ir žinių iš Lietuvos. Atsakymą į šį klausimą galima rasti teorinėje transnacionalizmo literatūroje, kurioje ypač akcentuojama žiniasklaidos ir naujųjų komunikacijos technologijų įtaka transnacionalinio identiteto plėtotei (žr. Vertovec 2009). Kaip rodo ankstesni tyrimai, migrantai iš Lietuvos Norvegijoje yra linkę naudotis lietuviška žiniasklaida vietoj Norvegiškos (Daukšas 2013). Šiuo požiūriu jie tampa aktyviais lietuviškos žiniasklaidos vartotojais. Dėl šios priežasties žinios iš Lietuvos jiems tampa gerai žinomos.

Pavyzdžiui, moteris, gyvenanti Norvegijoje penkerius metus ir su vyru auginanti du vaikus, iliustruoja ankstesnį teiginį apie lietuviškos žiniasklaidos pasiekiamumą Norvegijoje: „<...> mes neturim norvegiškos televizijos, mes viską žiūrime, mes žinias kiekvieną vakarą lietuviškas žiūrime“ (moteris, augina 2 vaikus). Ta pati moteris apibūdina savo emocijas, kurias sukėlė gaunama informacija apie vaikų paėmimus iš šeimų: „<...> tai čia kai pradėjo labai smarkiai rodyti visas tas istorijas vaikų, kai pradėjo eiti visi tie reportažai – buvo kirtę per galvą, kad aš einu į mokyklą vaikų pasiimt, einu ir galvoju – bus tie batukai ar nebus – buvo labai smarkiai“ (moteris, augina 2 vaikus). Nors moteris ir pasako, kad žiūri tik lietuvišką televiziją, tačiau vėliau, pokalbio metu, tvirtino, kad ją pasiekia ir norvegiškos naujienos. Toliau pateikiama interviu ištrauka iliustruoja, kaip norvegų žiniasklaidoje išplatinta žinutė pasiekė ir specialiai norvegiškos žiniasklaidos nesekančius žmones: „<...> lenkų, atrodo, buvo tokia istorija nufilmuota, kaip iš tos įstaigos pagavo su pinigais – pasiūla buvo, kas nori turėti, bet negali turėti vaikų – galima vos nenusipirkti. Čia laikraščiuose visuose Norvegijos rašė“ (moteris, augina 2 vaikus).

Moteris šioje interviu ištraukoje reflektuoja dar vieną garsią istoriją, kuri susilaukė dėmesio ir norvegiškoje žiniasklaidoje. Istorija remiasi lenkų žurnalistų nufilmuota dokumentika apie tai, kaip tariamai lenkų detektyvai padeda išpirkti

paimtus vaikus iš Norvegijos vaiko priežiūros tarnybos. Šioje vietoje susiduriame su vienu populiariu tarp (i)migrantų pasakojimu, sklindančiu iš lūpų į lūpas, apie tariamai egzistuojantį samokslą, kad (i)migrantų vaikai yra specialiai atiminėjami ir perduodami norvegų šeimoms. Tačiau, remiantis atliktais tyrimais, galima pasakyti, kad (i)migrantai nepatiria didesnio Norvegijos vaiko teisių apsaugos tarnybos dėmesio nei, tarkim, etniniai norvegai⁶ (žr. Skivenes 2015).

Kita moteris, kurios vaikas buvo paimtas iš darželio ir nuvežtas apžiūrėti į policijos nuovadą (apie tai dar pakalbėsime vėliau), taip pat iš dalies pakartoja ankstesnį pasakojimą, kad (i)migrantai susilaukia didesnio dėmesio iš vaiko priežiūros tarnybos. Jos nuomone, vaiko priežiūros tarnyba seka pasaulio naujienas (taip pat ir Lietuvos), o jeigu matomos kažkokios neigiamos tendencijos, atitinkamai reaguoja:

aš, žinokit, galvoju – mano asmeninė nuomonė, jie labai seka pasaulio naujienas, Lietuvos naujienas – jie žiūri į mus labiau įtartinai todėl, kad jie galvoja, kad mes esam toj posovietinėj, kad mes kitaip auklėjam vaikus. Čia kaip tik buvo po Matuko įvykių – ir aš galvoju, kad gal tai padarė kažkokią įtaką. Lietuvoj buvo labai eskaluojamas tas įvykis (moteris, augina 2 vaikus).

Šioje ištraukoje moteris mini „Matuko įvykius“ – tai garsus atvejis Lietuvoje, kada tėvai sužalojo savo vaiką ir jis nuo to mirė⁷.

Negalima teigti, kad anksčiau paminėti pavyzdžiai atspindi visą situaciją Šiaurės Norvegijos mieste. Reikia pasakyti, kad požiūris į vaikų paėmimą labai priklauso nuo (i)migrantų integracijos į naują visuomenę lygmens, socialinio statuso ir apskritai nuo to, kaip pozityviai priima naująją šalį. Paprastai gerai integravęsi žmonės moka norvegų kalbą, perima tam tikrus elgesio ir kultūros modelius, jaučiasi naujosios visuomenės dalimi.

Vyras, kuris Norvegijoje gyvena daugiau nei dvidešimt metų, jaučiasi visiškai suprantantis norvegišką visuomenę, mokantis norvegų kalbą ir turintis šeimos verslą, kritiškiau vertina žiniasklaidos teikiamą informaciją apie vaikų atiminėjimus:

<...> Barnavernas yra labai labai uždara organizacija, jie niekam nieko nepraneša. Aišku, kai Lietuvoj koks laikraštis rašo, kad ten atėmė, ten atėmė už tą tą tą. Aišku, čia iš tėvų pusės – ką tėvai papasakojo, ir viskas, ir Lietuvos laikraštis parašė. Bet iš tikrųjų Lietuvos laikraštis negali žinoti, už ką atėmė, nes negali tų dokumentų, už ką atėmė, gauti. Tai čia viskas tikrai iš tėvų. O kas ten iš tikrųjų – niekas niekada nesužinos (vyras, augina 2 vaikus).

⁶ Nėra aiškios norvegų mokslininkų pozicijos dėl vaikų paėmimo iš (i)migrantų šeimų, bet dauguma pripažįsta, kad remiantis statistika, panašaus dėmesio iš vaiko priežiūros tarnybos sulaukia ir etniniai norvegai (žr. plačiau Aure, Daukšas 2020).

⁷ 2017 m. sausio mėn. 25 d. Kėdainiuose savo tėvų buvo sumuštas ketverių metų vaikas. Vaiko vardas Matas. Sausio 27 d. vaikas mirė. Žr., pvz.: Mato istorija... 2018.

Informantas šioje interviu ištraukoje paliečia keletą svarbių aspektų, kurie stipriai veikia (i)migrantų nuostatas Norvegijos vaiko priežiūros tarnybos atžvilgiu. Viena priežasčių, kodėl lietuviškoji žiniasklaida remiasi vien tik tėvų pasakojimais ir argumentavimais, yra ta, kad minėtoji tarnyba neturi teisės komentuoti konkretaus atvejo, pateikti paaiškinimų, kaip ir kodėl vaikas buvo paimtas iš konkrečios šeimos. Tokiu būdu atsiranda terpė šališkai ir, ko gero, kartais pagražintai informacijai atsirasti lietuviškoje žiniasklaidoje, tuo tarpu tarnybos argumentai visada būna nutylimi.

Gal dėl šios priežasties, tiksliau, dėl to, kad geriau supranta Norvegijos valstybės veikimą, ilgiau Norvegijoje gyvenantys, geriau integruoti į darbo rinką bei socialinį gyvenimą (i)migrantai kiek kritiškiau vertina lietuviškos žiniasklaidos pasisakymus vaikų atiminėjimo tema Norvegijoje. Pavyzdžiui, moteris, dirbanti medicinos srityje, paklausta, ką ji galvoja apie vaikų atėmimus, ar tiesa, kad iš niekuo nenusikaltusių tėvų atima vaikus, pasakė:

Baikit, čia tiek yra... lietuviška, rusiška spauda, tiek jinais viską išpučia ir perdeda. Nebūna, kad vaikai atimami be priežasties. Aišku, būna, negaliu taip sakyti šimtu procentų. Bet aš pati dirbau pusę metų šeimos gydytoja periferijoje, kaime – ten į įvairias situacijas būni įtrauktas.

<...> Bet tarp kitko, žinau konkretų atvejį. Buvo šeimos draugai – rusai, jisiai gydytojas, jinais – mokytoja, dirbo darželyje. Jie turėjo mergaitę, kiek jai – aštuoni buvo tada. Labai blogi santykiai šeimoj – ir per tą mergaitę buvo netgi vykdomi konfliktai: neklausyk, ji durna, prarasi tėtį, arba neklausyk jo, jis eina į kairę su kita moterimi – maždaug tokiame lygyje. Ir tam vaikui iš pradžių ten gastritai – aš kadangi nelaikau liežuvio už dantų, aš jiems sakau: nustokit, ką jūs darot, ką jūs su vaiku darot, kodėl jį į konfliktus veliat. Bet jie tipiška Rytų Europa – vaikas ir taip viską žino, čia viskas normalu. Ir tas vaikas galų gale pasiskundė mokykloj, kad jai blogai namie. Ji nervinga tokia vargšė. Tai iškviatė tėvus, atvažiavo vaikų apsauga, ir ten dvi tris valandas visus atskirai kamantinėjo – kame reikalas, kaip sprendžiam, ką darom. Kitą dieną šita [vardas] susikrovė daiktus, pasiėmė vaiką ir išskrido į Rusiją. Ir, aišku, jie išsiskyrė. Po poros mėnesių kita pažįstama sako – [moters vardas] televizijoje rusų – na ir pasakoja ji, kaip jos vaiko vos nepagrobė norvegai. Ir viskas, aišku, šeimoje buvo gerai, tiesiog vieną gražią dieną. Tai va, iš šio konkretaus atvejo galiu šiek tiek generalizuoti – dažniausiai nebūna be priežasties, kad vaikų teisių priežiūra įsikiša. Ir tai nebuvo taip, kad jie atimtų vaiką, jie bandė surasti, bando padėti (moteris, augina 1 vaiką).

Iš šios interviu ištraukos galima suprasti, kad žiniasklaida, siekdama tam tikrų sensacingų žinių, dažniausiai nesigilina į gelmines priežastis ir pateikia tik vienos šalies perspektyvą. Taip pat Norvegijos visuomenėje tvirčiau besijaučiantys (i)migrantai labiau linkę atstovauti Norvegijos institucijoms ir perima egzistuojantį oficialųjį diskursą, teigiantį, kad (i)migrantai nepatiria daugiau dėmesio iš vaiko priežiūros tarnybos nei kitos grupės (žr. plačiau Aure, Daukšas 2020).

Požiūris į vaikų auklėjimą ir pritapimą prie „norvegiškų“ elgesio normų

Moksliniai tyrimai nurodo tam tikrą kultūrinio dialogo trūkumą tarp naujai atvykusių į Norvegiją ir valdžios institucijų, tame tarpe ir vaiko priežiūros tarnybos (Skivenes 2015). Teigiama, kad neretai naujai atvykę į Norvegiją atsineša ir savo elgesio modelius, tarp jų ir vaikų auklėjimo, kuris dažnai skiriasi nuo „norvegiškojo“. Reikia pasakyti, kad Norvegijoje nuo 1995 m. galioja įstatymas, draudžiantis bet kokią smurtą vaiko atžvilgiu (o Lietuvoje panašus įstatymas įsigaliojo tik 2018 m. liepos mėn.). Institucija, atsakinga už šio įstatymo įgyvendinimą Norvegijoje, vadinama *Barnevernet*.

Mokslininkai, tyrinėjantys vaiko / vaikystės sampratą Norvegijoje, neretai pabrėžia vaiko autonomiškumą, nes jis traktuojamas kaip individuali asmenybė. Tuo tarpu lietuviškoje literatūroje galima aptikti tam tikrų vaiko kaip tėvų nuosavybės traktuočių, todėl ir fizinės bausmės vaikų atžvilgiu neretai būna pateisinamos (žr. plačiau apie kintantį požiūrį į vaikų auklėjimą Daraškevičienė 2017).

Lauko tyrimo medžiaga rodo, kad (i)migrantai iš Lietuvos Norvegijoje turi savą vaikų auklėjimo Norvegijoje ir Lietuvoje skirtumų supratimą. Pavyzdžiui, kalbėjau su moterimi, kuri Norvegijoje gyvena šešerius metus, ji teigia, kad jai priimtina norvegiška kultūra, ypač viskas, kas susiję su vaikų auklėjimu: „Norvegai labai daug laiko leidžia su vaikais ir labai gražiai juos augina. Labai gražus požiūris į vaikus. Aišku, kažkas perdeda. Tas idealus vaiko auginimas, tai yra turėti aiškias ribas <...>“ (moteris, augina 1 vaiką). „Gražus“ vaikų auginimas pateikiamoje ištraukoje priešinamas „kitokiam“, lietuviškam auklėjimui, kuris suvokiamas kaip labiau „disciplinuojantis“ ir netgi turintis smurto elementų: „bet kita vertus, neglušinti, kaip lietuviai sako, kiekviename žingsnyje. Jeigu ranką pakeli, tai čia visiškai nesuprantama. Vaikas vos neatimamas iš karto“ (moteris, augina 1 vaiką).

Ne vienas kitas informantas pateikė panašius požiūrius į lietuviško ir norvegiško vaikų auklėjimo skirtumus. Pavyzdžiui, vyras, kuris gyvena Norvegijoje daugiau nei dešimt metų, palygino skirtumus:

Tai sakot, auklėjimas skiriasi?

Aš manau, kad didelis skirtumas yra. Mokyklose tai akivaizdu. Kaip pamatęs, kaip yra kitose šalyse, labai gaila, kad taip darosi – tos posovietinės mokytojos, baudžiami yra – ne tai, kad baudžiami, bet neigiamas pažymys, jeigu nepadarė namų darbų, ar dar kažkas – ir vaikai kerštauja. Dar daug metų turi praeiti kol...

<...> Pagrindinis dalykas ir yra, kad šeimos įpratusios auklėti vienaip ir, nuvažiavusios į Norvegiją, turi viską kitaip daryt. Aš manau, kad iš visų kaimų kur suvažiavę – ne tai, kad iš kaimų, bet žmonės, kurie mažiau matę civilizacijos, tai ir tas diržas yra paimamas dažniau, ir jie sunkiau perima vietinius įpročius. Kur

protingesni žmonės, gal paprasčiau yra ir auklėjimas visai kitoks. Matom, kas yra provincijoje ir kas yra didesniuose miestuose. Tai tie skirtumai yra ir Lietuvoj. Ir tie išgėrimai tokie masiniai, savaitgaliai prageriami, o vaikai šeimose – tai jeigu abu tėvai geria, tai netoleruojami yra tokie dalykai (vyras, augina 2 vaikus).

Suprantama, kad (i)migrantams nėra lengva perprasti naujas elgesio taisykles, ypač tiems, kurie nesijaučia esą gerai integruoti. Lauko tyrimo metu teko ne kartą išgirsti, kad vengdami vaiko priežiūros tarnybos dėmesio, tėvai tam tikra prasme ima imituoti „norvegiško elgesio“ taisykles, t. y. pagal savo supratimą bando perimti naujas taisykles ir gana mechaniškai jas perteikti vaikui – dažnai tai atrodo kaip paaiškinimas vaikui, ką reikia sakyti darželyje / mokykloje, jeigu būtų klausiama apie gyvenimą namuose. Pavyzdžiui, moteris, dirbanti kirpėja ir auginanti sūnų, taip apibūdino savo strategiją siekdama pritapti prie „norvegiškos sistemos“:

Aš labai daug bendrauju su vaiku – ką galima šnekėti, pasakoti mokykloje, ko negalima. Pavyzdžiui, važiuom mes į vieną prekybos centrą, čia buvo prieš porą trejetą metų – labai retai į tą prekybos centrą važiuoju, vieną kartą gal metuose, – nepamačiau ir užvažiuavau ant bordiūro, ir susprogdinau padangą. Tai jis sako: mama, mokykloj papasakosiu, kaip tu užvažiavai ant bordiūro, kaip padanga sprogo, – ne, negalima tokių dalykų pasakoti, – o tai ką reikia pasakoti? – tai, kas gražaus įvyko, ką tu gražaus pamatei, ką įdomaus nuveikei. O tokių visokių nesąmonių nereikia, sakau, pasakoti.

Tai čia kaip ir ruošiat?

Iš tikrųjų vaikai yra mūsų sielos veidrodis. Kaip tu elgiesi namie, taip ir vaikas gali elgtis mokykloje.

<...> vaikai prisifantazuoti gali bele kiek. Buvo toks atvejis, beje, rusų šeimoje, man atrodo, pasakė, kad tėtis man dantį išlupo. kažkas tokio. Tai atvažiavo iš karto. Barnaverne juk gauna skundus, šiaip juk nevažiuos (moteris, augina 1 vaiką).

Informantė šioje interviu ištraukoje demonstruoja tam tikrą elgesio instrumentalumą, manydama, kad (i)migrantai gali sulaukti daugiau dėmesio iš vaiko priežiūros tarnybos, moko vaiką, kaip reikia elgtis, kad „jie“, norvegai, traktuotų jo elgesį kaip priimtina, atrenkant, ką galima pasakoti mokykloj, o ko ne.

Panašiai kalba ir kiti informantai, kurie nesijaučia iki galo suprantantys naujosios visuomenės ir jos elgesio normų. Pavyzdžiui, kita informantė irgi panašiai kalbėjo apie tai, kad yra „dirbama“ su vaikais dėl to, ką galima sakyti mokykloje, o ko ne:

Yra dirbama ta linkme [mokoma, ką galima sakyti], bet tu niekad nežinai, ką jos [dukterys] gali pasakyti ar žaidimų metu leptelt, ar dar ką nors. Nors čia nėra kažkokių paslapčių, bet tiesiog, kad tai neatsitiktų – jiems [norvegams] pasirodytų labai baisu (moteris, augina 2 vaikus).

Paklausus, gal prisimena kokią situaciją, kada jautėsi, kad gali susilaukti dėmesio iš vaiko priežiūros tarnybos, informantė papasakojo istoriją, nutikusią jos dukrai, ir apie savo emocijas, susijusias su įvykiu:

Aš į kursus norvegųėjau, tai iš darbo grįžtu – jos [dukros] tai žaidžia, tai lekia į antrą aukštą – ir aš kažkaip grįžtu iš tų kursų, [vienos mergaitės vardas] mano nusileidžia ir žiūriu čia viskas mėlyna mėlyna – ir tokia vieta – ir iš karto man vaizdelis <...> šaldžiau, šaldžiau <...>, vis tiek toks visą laiką atrodo į tave kitaip žiūrės.

Kodėl?

Nu nežinau, vis tiek nenorvegas, atrodo, labiau, kaip per padidinamą stiklą stebimas (moteris, augina 2 vaikus).

Ši ištrauka iš interviu dar kartą patvirtina, kad (i)migrantai iš Lietuvos (bent jau žemesnio socialinio statuso, mažiau integravęsi į Norvegijos visuomenę) jaučiasi pažeidžiamesni, matomesni, galbūt veikiami žiniasklaidos ir pagal ją interpretuojantys įvykius. Bet gana tvirtai galima teigti, kad (i)migrantai bando perprasti norvegiškos vaikų auklėjimo sistemos normas ir prie jų pritapti – tiesa, iš pradžių šis pritapimas yra gana paviršutiniškas, bandoma dirbtinai išmokyti vaikus, kaip reikia elgtis ir ką sakyti viešojoje erdvėje, bet iš esmės nekeičiant paties elgesio, nebandant perimti naujosios kultūros. Tokiu būdu kultūriniai skirtumai suvokiami kaip esmingai prisidedantys prie „savo“ ir „kito“ konstravimo.

Lietuvis (i)migrantas, gyvenantis Norvegijoje nuo 2002 m. ir turintis du vaikus, šitaip apibūdina kultūrų skirtumus:

Čia problema yra kultūrų skirtumas. <...> Paprasčiausia situacija, čia lietuvių supratimas – atėjo Barnevernet – pas lietuvius kaip yra – mano namai ir aš sprendžiu, pašaliniam čia veikti nėra ko. Tai lietuviai dažnai taip ir reaguoja, ateina Barnavernas – ko jūs čia atėjot, dinkit iš čia. Pagal Norvegijos supratimą yra, kad tie žmonės nėra adekvatūs. O tai jau yra grėsmė vaikams. Kad tėvai tokie yra, tai jau grėsmė vaikams. Pagal norvegų mentalitetą, atėjo tas Barnavernas – reikia atidaryti duris, pavaišinti arbata, viską papasakoti, viską parodyti. Nuo tokių smulkmenų ir prasideda problemos (vyras, augina 2 vaikus).

Kultūrų skirtumo akcentavimas susisieja su teorinėje dalyje paminėta liminalia (i)migrantų būseną atvykus į naują šalį. Panašu, kad turintys mažiau galimybių įsilieti į naujosios šalies kultūrinį / socialinį gyvenimą, ilgesnį laiką išlieka liminalios būsenos, t. y. nesugebantys iki galo perprasti naujų kultūrinių prasmų, yra veikiami anksčiau susiformavusių elgesio normų ir todėl gebantys tik paviršutiniškai kopijuoti, prisitaikyti prie naujųjų iššūkių. Tuo tarpu atviresni naujovėms, geriau integravęsi į priimančios šalies visuomenę, panašu, yra linkę perimti kultūrų pasikeitimą ne tik paviršutiniškai imituodami prisitaikymą, bet ir priimdami šį pokytį vertybiškai.

Socialinis laukas ir baimės atmosfera

Kaip jau minėjau, lauko tyrimas buvo atliktas 2017 m. spalį. Tuo metu dar buvo jaučiami maždaug prieš metus nutikusių įvykių, reikšmingai veikusių informantų nuostatas Norvegijos vaiko priežiūros tarnybos atžvilgiu, atgarsiai. Pirmasis įvykis – Norvegijos vaiko priežiūros tarnyba laikinai globaliai paėmė trejų metų mergaitę iš lietuvių migrantų šeimos, po trijų savaičių mergaitė buvo grąžinta šeimai. Po to, kai šeima atgavo savo vaiką, jie išvyko gyventi į Lietuvą. Šiuo metu jie ten ir gyvena, su jais nepavyko pasikalbėti. Kitas atvejis – taip pat trejų metų mergaitė iš darželio buvo nuvežta apžiūrai į policiją įtariant sumušimą. Mergaitė buvo tą pačią dieną grąžinta tėvams. Vos tik atgavusi savo vaiką šeima tą pačią dieną išvežė savo vaikus į Lietuvą, nors patys liko dirbti aptariamame mieste Šiaurės Norvegijoje.

Šios mergaitės mama, kuri yra ir anksčiau paminėtos šeimos draugė, interviu metu pabrėžė, kad iki minėtų įvykių jautėsi rami dėl savo ir savo šeimos Norvegijoje:

Negirdėjau, kad iš mūsų darželio būtų paėmę. Mūsų darželyje nelabai buvo ir kitataučių – vien norvegai. Tai gal dėl to taip skaudžiai. Iš pradžių aš netikėjau visom tom kalbom apie Barnevernet sistemą, tikrai netikėjau, tada įvyko atvejis mano draugei – tada pradėjau dvejoti, kad tikrai gali būti kažkas ne taip. Nes tvarkinga šeima – gal atsitiktinumas, nesusipratimas. Jai vaiką grąžino po trijų savaičių. Ji tris savaites nematė savo vaiko (moteris, augina 2 vaikus).

Moteris skiria du laikotarpius: laiko tarpas nugyventas Norvegijoje iki vaiko paėmimo iš draugų šeimos ir po jo – kai emocinę būklę įvardija per baimės sąvoką:

Baimė labai didelė sklaido. Pas mus darbe dirba labai daug užsieniečių: lenkų, vengrų. Ir manęs klausdavo – ar tu nebijai, nes dauguma merginų dar neturinčios vaikų, – sakydavau, kad visai nebijau, esu drąsi, nesąmonė, kaip iš tvarkingų šeimų be jokios priežasties gali atimti vaikus. Po draugės įvykio truputį tokia baimė buvo. Kai draugei atsitiko, aš vyrui sakiau – užtenka, gal važiuojam, nes maža ką. Jeigu jau draugei atsitiko, nežinai, kas tau atsitiks. Bet aptarėm visą situaciją, kad taip negali būti, mes nesmurtaujam – vienintelis mano smurtas, kurį galėčiau vadinti kaip smurtą, tai būna, kad aš pakeliu balsą. Pasakau griežčiau – tai čia yra vienintelis. Mes vaikų niekada nemušam. Ir dabar nemušam, nors dabar jie Lietuvoj. Kiti gali sakyti, kad grįši į Lietuvą ir dabar jau kitos taisyklės. Mes esam apsitarę, mūsų nuomonė yra tokia, kad vaikų mušti nereikia – tuom tu nieko nepasieksi (moteris, augina 2 vaikus).

Kaip matyti iš šios interviu ištraukos, vaiko paėmimas iš draugų šeimos trims savaitėms stipriai paveikė emocinę savijautą – iki tol jautėsi užtikrintai ir ramiai, tačiau po šio įvykio kilo net mintys važiuoti į Lietuvą. Kita vertus, galvojimas, kad jei atitinki norvegiško vaiko auklėjimo standartus, t. y. nenaudoji

smurto vaiko atžvilgiu, leidžia save laikyti pritampančiu prie norvegiškos sistemos ir nepatenkančiu į rizikos grupę.

Dar kitas informantas, taip pat pirmosios šeimos draugas, panašiai apibūdino savo požiūrį į vykstančius procesus. Jis pasakojo, kad matydamas, kiek streso šeimai sukėlė laikinas vaiko paėmimas iš šeimos, nusprendė savo šeimą išvežti į Lietuvą, nors objektyvių priežasčių tam ir nebuvo. Informantas pasakė, kad „nesinorėjo rizikuoti“, kaip galimą riziką jis nurodė šeimų bendravimą (jų ir šeimos, iš kurios buvo paimtas vaikas).

Su draugais dar buvom susitikę – čia stresas visa kita. Sakau, nueinam į darželį, pasakom, kad negrįšim, dėl ko negrįšim – oi ne, čia jūsų neliečia – kiekvienas pasakytų tą patį. Bet galvoju, ai, su ta mintim, kad vėdi į darželį ir bijai – tą savaitę, kai vedėm – eini ir bijai, mažą ką. Vis tiek žino, kad šeimom bendrauja.

Bet tai nebuvo jokių kaltinimų?

Jokių įspėjimų nieko nebuvo <...>.

Paprasčiausiai nesinorėjo rizikuoti, nes mačiau, kaip žmonės jaučiasi, kaip jie atrodo. Kiekvieną vakarą po darbo susitikdavom, kalbėdavomės. Sėdi namuose, į vieną tašką žiūri, nežino ko griebtis, ką daryti. Matai, kaip žmonės nyksta akyse dėl to streso. Kažkaip pagalvojom, kad yra kur parvykt – pas tėvus <...>.

Vėdi į darželį – tokia baimė. Bet dabar, kai iš draugų tą mergaitę, tai sakau – mano tėvai Lietuvoje yra, vežam pas mano tėvukus, sakau – nerizikuoti paprasčiausiai. <...> Mes kiekvieną mielą savaitgalį leisdavom kartu, vaikai mūsų vienmečiai. <...>

Mažą kas. Mėgsta vaikai pafantazuot – paklaus, buvo taip – jo buvo. Jis taip gali prifantazuoti daugybę dalykų (vyras, augina 2 vaikus).

Dar viena ištrauka iš interviu iliustruoja, kad žinia apie vaikų paėmimą pasiekė ir platesnę auditoriją, išplito ir tarp tų, kurie tiesiogiai nebuvo susiję su šeimomis, iš kurių buvo paimti vaikai:

<...> Bet aš galvojau, čia šiaurė, niekada negirdėjau istorijų, kad būtų, o dabar čia prieš kiek laiko – ir pernai, sesuo dar buvo, nes jos draugas dirbo su vienu lietuviu, ėjo į darželį ir sako: taip ir taip – paėmė mergaitę. Susipyko su kažkokiais vaikais, pasakė kažkuriam vaikui, kad duosiu tau per užpakalį – ir viskas (moteris, augina 2 vaikus).

Vėliau ji kalbėjo apie tai, kad jos šeimą šis įvykis labai sukrėtė ir iš dalies pakeitė požiūrį į Norvegiją, pradėjo įtariau reaguoti į aplinką, ruošti vaikus, ką galima sakyti, o ko ne.

Jau užsiminiau skyriaus pradžioje, kad iš dviejų lauko tyrimo metu girdimų vaikų paėmimo atvejų pavyko pasikalbėti tik su vienos šeimos atstovu – vaiko motina. Jos vaikas (iš tikrųjų buvo paimti du jos vaikai, tačiau tik vienam buvo įtariami sumušimai) buvo paimtas iš darželio ir nugabentas į policijos nuovadą, iškviešti tėvai, atlikta jų apklausa. Vaiko mama papasakojo, kaip klostėsi įvykiai:

<...> situacija klostėsi taip, jeigu neklystu, tai buvo antradienis, aš dirbau vieno viešbučio pagrindine administratore, tai pirmą pamainą buvau ten, praleidau skambutį, nežinomą. Taip man niekas neskambina, bet praleidau du kažkokius skambučius ir savo vyro skambutį. Ir kažkokią nuojautą turėjau, kad kažkas jau ne taip yra. Tai perskambinau vyrui, perskambinau tam numeriui – vyras informavo, kad vaikai yra paimti iš darželio ir jie yra policijoje. O policijai, kai perskambinau, tai jie mane informavo, kad paėmė vaikus <...>. Mane jie iš karto informavo, kad yra paimti dėl tos priežasties, kad ant rankų yra – vienos iš mergaičių rankų yra neaiškos žymės, ir jie galvoja – aš mama ir žinau, kad vaikas buvo išsipaišęs su flomasteriais rankas – nu ta spalva, žinokit, buvo rusvai oranžinė. Jeigu aš būčiau nežinojus, aš gal būčiau pagalvojus, kad gal kažkas galėjo būti – senai gyjanti žaizda, bet vaikas ėjo kiekvieną dieną į darželį – ir jeigu seniai gyjanti žaizda, tai auklėtojos turėjo matyti žaizdą. Tai aš nuėjau namo, pasiėmiau tuos flomasterius, nuvažiavom mes su tais flomasteriais į policijos nuovadą, tada mane pakvietė apklausai, aš jiems daviau tuos flomasterius, paaiškinau viską, kas buvo (moteris, augina 2 vaikus).

Vėliau moteris pabrėžė, kad su jos šeima buvo elgiamasi korektiškai, stengiantis nesukelti streso:

Negaliu skųstis tuo – tikrai labai viskas, gerai bendradarbiavo su manim, šnekėjo, bendravo.

Aišku, klausimas, ar kažkas buvo su vaikais, ar jie nepatiria streso – tai viena, ne auklėtoja, bet darželio vedėja buvo – po kiek laiko vaikai gal pajuto, kad kažkas čia yra ne taip, nors jos mažos dar buvo – nepilnai trijų metų, – tai tada leido man pas jas nueiti, pabūt. Sakė, jeigu viskas gerai – tai jus paleis tą pačią dieną. Bet vyrą vis tiek apklausė. Baigėsi viskas gerai ir mus paleido tą pačią dieną. Bet kuo labiausiai aš esu nusivylus šioje situacijoje – jie išbandė šituos dazus, jie taip pat nenusivalė nuo policijos pareigūnės (moteris, augina 2 vaikus).

Anot šios moters, mėlynės ant mergaitės rankų buvo ne kas kita, kaip flomasterio palikta žymė, išbandžius flomasterį ant policijos pareigūno rankos, žymė taip pat liko. Tačiau vėliau gauta medicininė pažyma visiškai neišskleidė abejonių dėl tariamos mėlynės:

Tyrimas buvo nutrauktas, nes nepakankamai aplinkybių – aišku, ten pabrėžta, jeigu atsiras papildomų kažkokių duomenų, būtų galimas atnaujinimas. Bet kur yra mano garantija, kad aš nuvesiu į darželį sekantį kartą – vaikai aktyvūs labai, tikrai – ir jeigu jis bus užsigavęs, kad jie nepaims, kad jie traktuos kaip naują pagrindą atnaujinti tyrimą (moteris, augina 2 vaikus).

Dar nesulaukusi šių išvadų šeima nutarė tą pačią dieną pergabenti vaikus į Lietuvą. Informantė taip papasakojo įvykių eigą:

Mes tą dieną, pasiėmę vaikus, nuvažiavom dar į vaikų žaidimų kambarį, pažadėjom vaikam, kad važiuosim. Pabuvom ten, sėdėjom su vyrų ir galvojam – ką daryt. Dabar likt, važiuot namo. Žodžiu, nusprendėm, kad mes važiuojam namo. Mes tą patį vakarą išvažiavom namo. Lietuvoj mes buvom kitą dieną. Vakare mus išleido, kitą dieną buvom vakare (moteris, augina 2 vaikus).

Moteris su vyru ir abiem dukterimis kurį laiką gyvena viename iš Lietuvos didmiesčių, nors ir tęsia darbą Norvegijoje:

Iš pradžių pusę metų mes keitėmės su vyru, kuris važiuos čia, o kuris pabus tuo tarpu su vaikais. Dabar jau vyras visai išvažiuoja, o aš dar derinsiu darbą – važiuosiu, savaitę būsiu čia – tris savaites Lietuvoj.

Ir kiek taip planuojat daryti?

Čia gali užsistėti labai ilgai. Mes turime tokią kitą bėdą. Mano vyras yra sergantis, jis čia gauna medicininį gydymą – tai mums reikia čia dar kol kas gyvent. Mums nėra kitos išeities. Mes Lietuvoj neturim galimybių uždirbti penkių tūkstančių eurų per mėnesį, kad nusipirkti tuos vaistus (moteris, augina 2 vaikus).

Dėl vyro ligos, argumentuoja moteris, jie negali visai nutraukti saitų su Norvegija – čia gaunamas didesnis atlyginimas ir reikalingas gydymas vyrui. Tačiau nepaisant to, kad patogiau būtų gyventi Norvegijoje, užuot periodiškai į ją važinėję, kad daugiau užsidirbtų, moteris teigia, kad nebenorėtų persikelti čia su visa šeima, nes nebesijaučia saugi Norvegijoje:

Aš nesijausčiau čia saugi. Kaip dabar gali išeiti į darbą, nuvesti vaikus į darželį, sėdėt ramiai darbe, ar sėdėti ir galvoti – ar pasiimsim vaikus iš darželio, ar juos paims.

<...> Vaikai yra išregistruoti iš čia. Jos gyvena Lietuvoj.

<...> dabar žinom nemažai šeimų, kurios išsikraustė į Lietuvą. Bet jiems nieko nebuvo, jie bijo, jie išsigando – pažįstami, draugai.

Kiek tokių pažįstat?

Bent jau dvi poras tikrai žinau, o dėl trečios nesu garantuota. Jeigu būtų pagrindas – viskas tvarkoj, bet kai nėra pagrindo – galvoji, maža ką, negali žinot (moteris, augina 2 vaikus).

Išvardinta baimės atmosfera palietė ne tik tiesiogiai patyrusius kontaktą su Norvegijos vaiko priežiūros tarnyba, bet ir tuos, kurie apie vaikų paėmimo atvejus žinojo tik iš nuogirdų arba tų žmonių, iš kurių buvo paimti vaikai. Lauko tyrimo metu kalbėjau su dviem informantais, kurie, paveikti baimės atmosferos, išvežė savo vaikus į Lietuvą, tačiau liko dirbti Norvegijoje (žmonos liko su vaikais Lietuvoje, o vyrai liko gyventi ir dirbti Norvegijoje). Minima baimės atmosfera parodo tam tikrą transnacionalizmo teorinės paradigmos ribotumą, pateikia įdomių (i)migrantų transnacionalinės praktikos interpretacijų. Viena vertus, (i)migrantai bando save laikyti daugiau ar mažiau naujosios visuomenės dalimi (Norvegijos), tačiau dėl kultūrinio dialogo stokos su naująja visuomene, jos institucijomis (i)migrantai ima save suvokti kaip pažeidžiamesnius palyginti su etniniais norvegais ir renkasi antrą, jų manymu, saugų variantą – vaikų grąžinimą į Lietuvą. Toks emocionalus situacijos vertinimas suponuoja tam tikrą galvojimą apie transnacionalizmą ne kaip grynai buvimą „čia“ ir „ten“ vienu

metu, bet ir suteikia tam tikrų minčių apie kilmės šalies (Lietuvos) kaip saugios „užuovėjos“ vaidmenį iškilus tam tikriems nesklandumams – emocijos išryškina „savo“ ir „kito“ ribas.

Išvados

Straipsnyje, remiantis lauko tyrimo duomenimis, nagrinėjama emocijų svarba (i)migrantų integravimuisi / nesiintegravimuisi į Norvegijos visuomenę. Transnacionalizmo literatūroje pabrėžiamas tam tikras dvilypumas nusakant (i)migrantų nuostatas kilmės ir atvykimo valstybių atžvilgiu, dažnai išskiriant emocinį saistymąsi su kilmės valstybe ir tam tikrą integracijos į atvykimo šalies visuomenę lygį. Šiame straipsnyje buvo pasiūlytas tam tikras „nesusikalbėjimo“ tarp (i)migrantų ir atvykimo visuomenės aspektas. Parodoma, kad kultūrinio dialogo nebuvimas gali paskatinti neigiamą (i)migrantų nuostatą atvykimo visuomenės atžvilgiu. „Baimės atmosfera“, apie kurią kalbama šiame straipsnyje, yra sąlygota skirtingų kultūrinių požiūrių į vaiko auklėjimą, o dar – nesugebėjimo išmokyti naujų elgesio būdų, trūkstant pagrindinių integracijos elementų: norvegų kalbos ir bent pagrindinių kultūrinių aspektų išmanymo. Lietuviškos žiniasklaidos sekimas taip pat prisideda prie stereotipinio, vienašališkai konstruojamo vaizdo apie Norvegijoje „atiminėjamus“ (i)migrantų vaikus. Žemesnio socialinio sluoksnio (i)migrantai iš Lietuvos yra aktyvūs lietuviškos žiniasklaidos naudotojai, norvegų žiniasklaida jiems sunkiau pasiekiamą (pagrindinis barjeras yra kalbos nemokėjimas, tačiau ne mažiau svarbus yra ir noras labiau sekti įvykius Lietuvoje negu Norvegijoje).

Aptarta „baimės atmosfera“ daro įtaką tam tikram paviršutiniškam prisitaikymui prie kultūrinių atvykimo visuomenės normų. Vaikų auklėjimas, „ką galima sakyti“ darželyje arba mokykloje apie gyvenimą šeimoje, gerai tai iliustruoja, nors vadovaujamas nusistovėjusiais, iš Lietuvos atsineštais vaikų auklėjimo būdais. Aukštesnio socialinio statuso ir atitinkamai geriau į Norvegijos visuomenę integravęsi (i)migrantai iš Lietuvos turi kritiškesnę požiūrį į „baimės atmosferą“. Jie labiau linkę mąstyti atvykimo šalies kategorijomis, atstovauti Norvegijos oficialiam diskursui, suvokdami, kad neretai „baimės atmosfera“ būna sukonstruota dėl tarpkultūrinės kompetencijos trūkumo.

Vis dėlto aptarta „baimės atmosfera“ yra realus veiksnys, veikiantis (i)migrantų transnacionalines praktikas. Aptarti atvejai, kai (i)migrantai nutaria grįžti į Lietuvą (dažnu atveju parvežti vaikus į Lietuvą, o patys tėvai, ar vienas iš tėvų, lieka dirbti Norvegijoje), tarsi užbrėžia galimybę toliau vaikams integruotis į Norvegijos visuomenę bei sukuria transnacionalines arba atotolio šeimas. Turima omenyje, kad užtikrintumo dėl savo ateities stoka paskatina pokyčius šeimos struktūroje – vietoje „normalios“ branduolinės šeimos modelio, kur šeima

sudaro tėvai ir vaikai, atsiranda tam tikri „šėimos darymo“ modeliai, kai vaikų priežiūra iš dalies tenka seneliams, vienam iš tėvų arba vaikų priežiūra dalijamasi kas tam tikrą laiką (reguliariai grįžtant į kilmės šalį).

Literatūra

Akstinavičiūtė, Ieva. 2006. Antropologinė „namų“ idėjos perspektyva: lietuvių diasporos žmonių tikslas ar saugi vieta „judant“?, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos* 2: 30–42.

Albrecht, Yvonne. 2016. Emotions in Motion: How Feelings Are Considered in the Scope of Migration Sociological Studies, *Digithum: A Relational Perspective on Culture and Society* 18: 25–33. <<https://www.raco.cat/index.php/Digithum/article/view/n18-albrecht/401990>> [žiūrėta 2019 12 02].

Aure, Marit; Daukšas, Darius. 2020. Lithuanian Families in Norway and their Fear of the Child Protection Agency, J. Hiitola et al. (eds). *Family Life in Transition: Borders, Transnational Mobility, and Welfare Society in Nordic Countries*. Routledge Studies in Family Sociology: 58–68. Abingdon, New York: Routledge.

Basch, Linda; Glick Schiller, Nina; Szanton Blank, Cristina. 1994. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*. Basel: Gordon & Breach.

Brettell, Caroline B. 2000. Theorizing Migration in Anthropology: The Social Construction of Networks, Identities, Communities, and Globalscapes, C. B. Brettell, J. F. Hollifield (eds). *Migration Theory: Talking across Disciplines*: 97–135. New York, London: Routledge.

Brettell, Caroline B. 2006. Political Belonging and Cultural Belonging: Immigration Status, Citizenship, and Identity among Four Immigrant Populations in a Southwestern City, *American Behavioral Scientist* 50(1): 70–99.

Čiubrinskas, Vytis. 2005. Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 2(16): 41–54.

Čiubrinskas, Vytis. 2019. Transnacionalizmo kultūra: nuo diasporinio nacionalizmo prie kultūrinės pilietybės, *Filosofija. Sociologija* 30(4): 254–262.

Daraškevičienė, Audronė. 2017. Vaiko socializacija ankstyvuojamojo gyvenimo laikotarpiu: kultūriniai rūpinimosi kūdikiu aspektai XXI a. Lietuvoje, *Lituanistica* 63, 2(108): 127–145.

Daukšas, Darius. 2013. Lithuanians in Norway: Between ‘Here’ and ‘There’, *Urbanities – Journal of Urban Ethnography* 3(2): 51–68.

Eriksen, Thomas Hylland. 2007. Nationalism and the Internet, *Nations and Nationalism* 13(1): 1–17.

Genys, Dainius. 2019. Emocijų kartografija: subjektyvios lietuvių emigrantų patirtys, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos* 1(27): 45–59.

Glick Schiller, Nina. 2009. Theorizing about and beyond Transnational Processes, M. Cervantes-Rodríguez et al. (eds). *Caribbean Migration to Western Europe and the United States: Essays on Incorporation, Identity, and Citizenship*: 18–42. Philadelphia: Temple University Press.

Glick Schiller, Nina; Caglar, Ayse. 2008. “And Ye Shall Possess it, and Dwell Therein”: Social Citizenship, Global Christianity, and Nonethnic Immigrant Incorporation, D. Reed-Danahay, C. B. Brettell (eds). *Citizenship, Political Engagement, and Belonging: Immigrants in Europe and the United States*: 203–225. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press.

Gu, Chien-Juh. 2010. Culture, Emotional Transnationalism and Mental Distress: Family Relations and Well-Being among Taiwanese Immigrant Women, *Gender, Place and Culture* 17(6): 687–704.

Hochman, Oshrat; Stein, Anna; Lewin-Epstein, Noah; Wöhler, Thomas. 2018. Emotional Integration across Immigrant Generations in Baden-Württemberg, Germany: The Role of Discrimination, *International Migration* 56(3): 186–202.

Kuznecovienė, Jolanta. 2014a. Atmintis, išmokimas ir pilietybė antros kartos lietuvių imigrantų identiteto daryboje: Londono atvejis, *Etniškumo studijos* 2: 29–47.

Kuznecovienė, Jolanta. 2014b. Vieta, pilietybė ir išmokimas lietuvių kilmės imigrantų identiteto daryboje: Londono atvejis, Vytis Čiubrinkas, Darius Daušas, Jolanta Kuznecovienė, Liutauras Labanauskas, Meilutė Taljūnaitė. *Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija*: 43–65. Kaunas, Vilnius: Versus Aureus.

Levitt, Peggy. 2006. Transnational Migration: Conceptual and Policy Challenges, K. Tamas, J. Palme (eds). *Globalizing Migration Regimes: New Challenges to Transnational Cooperation*. Research in Migration and Ethnic Relations Series: 23–35. Burlington: Ashgate.

Liubinienė, Neringa. 2009. *Migrantai iš Lietuvos Šiaurės Airijoje: „savos erdvės“ konstravimas*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Mato istorija: kaip buvo užmušinėjamas vaikas ir kodėl niekas jo neišgirdo. 2018, *Delfi.lt* 04 05. <<https://kaunas.kasvyksta.lt/2018/04/05/112/mato-istorija-kaip-buvo-uzmusinejamas-vaikas-ir-kodel-niekas-jo-neisgirdo/>> [žiūrėta 2019 12 02].

Parutis, Violetta. 2006. ‘At Home’ in Migration: Construction of Home by Polish and Lithuanian Migrants in the UK, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos* 2: 9–29.

Rohr, Elisabeth. 2018. World in Motion – The Emotional Impact of Mass Migration, *Group Analysis* 51(3): 283–296.

Skivenes, Marit. 2015. How the Norwegian Child Welfare System Approaches Migrant Children, M. Skivenes et al. (eds). 2015. *Child Welfare Systems and Migrant Children: A Cross Country Study of Policies and Practice*: 39–61. Oxford, New York: Oxford University Press.

Vertovec, Steven. 2004. Cheap Calls: The Social Glue of Migrant Transnationalism, *Global Networks: A Journal of Transnational Affairs* 4 (2): 219–224.

Vertovec, Steven. 2009. *Transnationalism*. Key Ideas. Abingdon, New York: Routledge.

The Climate of Fear and (Un)Safe Home: The Case of Lithuanian (Im)Migrants in Norway

Darius Daukšas

Summary

Based on data from fieldwork conducted in 2017 in one of the cities in northern Norway, the article examines the importance of emotions to the integration/non-integration of (im)migrants into Norwegian society. The literature on transnationalism notes a certain duality in defining (im)migrants' attitudes towards their country of origin and their host country, often emphasising an emotional attachment to the country of origin and a degree of integration into the society of the host country. The article suggests a certain aspect of 'mis-understanding' that prevails between (im)migrants and the society of the host country. It shows that the absence of cultural dialogue can lead to a negative attitude among migrants towards the society of the host country.

The 'climate of fear' referred to in this article is created because of the different cultural approaches to parenting, and (im)migrants' inability to learn new behaviour due to a lack of basic elements of integration: learning Norwegian, and at least a few basic cultural aspects. Following the Lithuanian media also contributes to a stereotypical, one-sided constructed image of (im)migrant children 'taken away' in Norway. Lithuanian migrants from lower social strata are active users of Lithuanian media, and not Norwegian media (the main reason being the lack of language skills; however, the desire to follow events in Lithuania more than in Norway is equally important).

The 'climate of fear' affects the superficial adaptation to the cultural norms of the society of the host country. Telling children 'what can be said' in kindergarten or school about family life is a good example; regardless of this, Lithuanian (im)migrants apply parenting methods brought from Lithuania. Lithuanian (im)migrants of a higher social status, and who have consequently integrated better into Norwegian society, have a more critical attitude towards the 'climate of

fear'. Seeing that the 'climate of fear' is often constructed due to a lack of intercultural competence, they are more inclined to think using the categories of the host country, and to represent the official discourse of Norway.

Nevertheless, the 'climate of fear' is a real factor that influences the transnational practices of (im)migrants. Cases when (im)migrants decide to return to Lithuania (often to bring the children to Lithuania, while the parents or one of the parents remain in Norway) prevent the further integration of children into Norwegian society, and create transnational or remote families. The lack of certainty about the future modifies the structure of the family. Instead of a 'normal' nuclear family model consisting of parents and children, 'family-making' models emerge, in which grandparents or single parents take care of the children, or childcare is shared at regular intervals (with regular trips to the country of origin).

Gauta 2020 m. birželio mėn.